

Utworzenie i początek działalności Okręgowych Sieci Elektryczne Śląska Opolskiego w Nysie (OSSO) w latach 1945-1952

Bazą do utworzenia Okręgowych Sieci Elektryczne Śląska Opolskiego w Nysie z siedzibą przy ul. Grodkowskiej 2, było ponemiecki przedsiębiorstwo „Energieversorungen Oberschlesien Aktiengesellschaft – Überlandwerk Neisse (ÜWO). Było to samodzielne przedsiębiorstwo, o kapitale akcyjnym 10.000.000 RM (według stanu na dzień 30.06.1944). W dniu 15.06.1944 roku majątek ÜWO został wniesiony poprzez fuzję do przedsiębiorstwa Energieversorungen Oberschlesien Aktiengesellschaft z siedzibą w Katowicach.¹

Pracami związanymi z przejmowaniem, zabezpieczaniem i uruchamianiem przemysłu na Śląsku Opolskim kierował specjalny Sztab Główny Grupy Operacyjnej Śląska Opolskiego Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, który został powołany do życia w dniu 1.03.1945 r. w Katowicach. Wydział Energetyczny tego sztabu wysłał do Nysy grupę 14 osób pod kierownictwem inż. Lecha Pyszkowskiego, która utworzyła Okręgowe Sieci Elektryczne Śląska Opolskiego (do Nysy przybyli oni 11.05.). Lech Pyszkowski został także ich pierwszym dyrektorem.²

Teren działalności OSSO znajdował się na przestrzeni około 9.600 km². Na powyższym obszarze znajdowały się urządzenia, które służyły do zaopatrzenia w energię elektryczną wszystkich powiatów Śląska Opolskiego jak również powiatu namysłowskiego (razem 4 powiatów) i fragmentów powiatów strzelińskiego i ząbkowickiego (razem 4 powiatów). Zaopatrywano w energię elektryczną 29 miast i około 1000 gmin (jednostkowych). Aby przyspieszyć dostarczanie energii elektrycznej dla mieszkańców, przemysłu i rolnictwa OSSO uruchomiły urządzenia wytwórcze, rozdzielcze i transmisyjne nie należące do przedsiębiorstwa z których największymi były elektrownie wodne w Nysie Otmuchowie (uruchomiona już 28.05.) i Turawie oraz elektrownia parowa (konwencjonalna) w Opolu (stanowiąca własność miasta Opole).

Według stanu na dzień 1.06.1945 r. przedsiębiorstwa zarządzało:

---

¹ Archiwum Państwowe w Opolu, Nr zespołu 1678, Zakład Sieci Elektrycznych w Nysie (dalej APO, ZSENS), sygn. 1,

² Zbigniew Kowalski, Powrót Śląska Opolskiego do Polski, Opole 1988, s. 68 i 70,

- 298,4 km linii 60 kV (w tym linii dwutorowej 150,1 km) – Zabrze-Zawadzkie, Zabrze-Gliwice-Koźle, Koźle-Nysa, Koźle-Racibórz, Zawadzkie-Ozimek, Zawadzkie-Kluczbork, Koźle-Zdzieszowice i Racibórz-Rydułtowy,
- 3300 km linii 15 kV (w tym 150 km kabla),
- 911 sieci miejscowych (3716 km),
- 6 przetwórn i 2 przetwórn pomocniczych o mocy 103.500 kVA (Ozimek, Zawadzkie, Nysa-Hajduki, Koźle, Racibórz, Głogówek, Kluczbork, Kietrz),
- 20 rozdzielni na węzłach sieci 15 kV,
- 3 urządzeń rozdzielczych w posiadaniu odbiorców,
- 1234 własnych punktów zdawczych energii,
- 153 punktów zdawczych energii w posiadaniu odbiorców,
- 1 elektrownię wodną (Witów) o mocy 285 kVA (wybudowaną w 1911 i rozbudowana w 1921 r.).

Na przeszkodzie w uruchomieniu posiadanego majątku stało jego znaczne rozrzucenie na dość sporym obszarze (m.in. w powiatach Wieluńskim i Kępskim, którego nie przejęto), trudności w postaci użytkowania pewnych części majątku przez sowieckie władze wojskowe czy braku dostępu do części sieci ze względu na istniejące gdzieniegdzie pola minowe.³

W 1945 roku zawarto 4 duże umowy na dostawę prądu a mianowicie do Hut Batory i Ozimek, oraz Dyrekcji Okręgowych Kolei Państwowych w Katowicach, Wrocławiu i Łodzi. Oprócz produkcji własnej energii elektrycznej w Witowie (Nowy Światów), Opolu, Turawie, Otmuchowie i Nysie kupowano również energię elektryczną od Elektrowni Górnośląskich w Gliwicach (Elgór), Zjednoczenia Energetycznego Dolnego Śląska w Wałbrzychu i Zakładów „Elektro” w Łaziskach Górnych.⁴

Zakład zatrudniał w przeciągu 1946 roku około 1.600 pracowników. Z tego około 400 to pracownicy umysłowi w tym 11 inżynierów oraz około 1200 pracowników fizycznych. W ogólnej liczbie 1.600 pracowników kobiety stanowiły około 260 pracownic. Szczytowym okresem zatrudnienia był miesiąc maj kiedy to na rzecz zakładów pracowało 1740 pracowników aby w drugim półroczu zmaleć do 1580 osób. W przeciągu roku 1946 bardzo znacznie zmalało również zatrudnienie osób narodowości niemieckiej z 220 w styczniu do 10 w grudniu.⁵

---

³ APO, ZSEnS, sygn. 1,

⁴ APO, ZSEnS, sygn. 2,

⁵ APO, ZSEnS, sygn. 3,

TEREN ZASILANIA OSSO

- Linie 60 000 Volt
- Linie 15 000 Volt
- Granice powiatów
- " — terenu zasilania
- " — państw.

Intensywna odbudowa w przeciągu 1946 roku sieci elektroenergetycznej skutkowałą comiesięcznym wzrostem liczby odbiorców 36.661 w styczniu do 106.552 w grudniu. Zadanie zorganizowania i opanowania sprzedaży energii nie było łatwe zważywszy, że zakład działał na obszarze 10.000 km², zmiana liczby i wędrowki ludności, brak fachowego personelu, prymitywny (ręczny) sposób wystawiania rachunków, brak środków transportowych umożliwiające kontrolę, oraz należytą obsługę abonentów w terenie. Szczególną trudność sprawiała kontrola poboru energii w terenie z powodu wspomnianej wcześniej trudności komunikacyjnych, braku liczników energetycznych oraz odpowiedniego aparatu kontrolnego.⁶ Wśród największych odbiorców zakładu w roku 1946 były m.in. Ministerstwo Komunikacji (za sumę 7.640.277,83 zł), Ministerstwo Przemysłu i Handlu (za sumę 6.548.640,51 zł), samorządy (za sumę 6.064.340,46 zł), wojska radzieckie (za sumę 1.697.105,72 zł).⁷

W 1946 roku zakład odbudował 221 stacji transformatorowych a w 1947 roku 26 stacji. Od 1.01.1946 r. do 30.06.1947 r. odbudowano i oddano do eksploatacji 929,58 km sieci 15 kV. W tym samym terminie odbudowano i oddano do użytku 464,24 km sieci niskiego napięcia. W drugiej połowie 1947 roku oddano do eksploatacji 4,42 km sieci niskiego napięcia.⁸ Zakłady w roku 1947 posiadały majątek rolny w Hajdukach Nyskich oraz dom wypoczynkowy w Łądku Zdroju.⁹

W roku 1948 zakład miał podpisane umowy z takimi dużymi odbiorcami energii elektrycznej jak: Huta „Małapanew” w Ozimku, Zjednoczenie Fabryk Cementu w Sosnowcu Cementownia „Opole”, Huta „Andrzej” w Zawadzkiem, Państwowe Papiernie w Głuchołazach i w Rudawie, PKP Bytom Wydział Wąskotorowy, Cukrownia Otmuchów, Fabryka Wyrobów Metalowych w Osowcu, Papiernia „Natromag” w Krapkowicach, Fabryka Obuwia „Ota” w Otmęcie oraz D.O.K.P. we Wrocławiu, Katowicach i Łodzi.

W tymże roku na własność OSSO przeszły dotychczas pozostające w zarządzie elektrownie w Otmuchowie, Nysie, Turawie i Opolu. Dnia 1.07.1948 roku OSSO zostało podzielone na dwa odrębne Podokręgi z siedzibami w Opolu i Nysie. Oba weszły w skład nowopowołanego Zjednoczenia Energetycznego Okręgu Górnośląskiego. Zjednoczenie zostało powołane na mocy Zarządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 19 sierpnia 1948 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Prezesem Centralnego Urzędu Planowania

---

⁶ tamże,

⁷ APO, ZSEnS, sygn. 13,

⁸ APO, ZSEnS, sygn. 4,

⁹ APO, ZSEnS, sygn. 13,

o utworzeniu przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą „Zjednoczenia Energetycznego Okręgu Górn Śląskiego”. Podokręg Nysa po podziale działał na terenie 8 powiatów (nyskiego, grodkowskiego, niemodlińskiego, prudnickiego, kozielskiego, głubczyckiego, raciborskiego i ząbkowickiego) i zasiliał w energię elektryczną 12 miast i 630 wsi. W celach administracyjnych podzielono go na 13 rejonów w Nysie, Grodkowie, Niemodlinie, Prudniku, Paczkowie, Otmuchowie, Bielicach, Ścinawie, Głubczycach, Głogówku, Koźlu, Raciborzu i Ziębicach, oraz na 2 posterunki monterskie w Głuchołazach i Targowicach. Na terenie obejmującym około 5.200 km², w grudniu 1948 roku było 76.097 odbiorców (z tendencją zwyżkowa). W roku zwiększono dwukrotnie moc Elektrowni Otmuchów (do 4,8 MW) poprzez oddanie do użytku zniszczonego w czasie działań wojennych zespołu 2,4 MW. W Elektrowni Nysa na skutek awarii w lutym został uszkodzony wirnik turbiny. Jego remont trwał do października. Elektrownie Witów w Nowym Świętowie odbudowano w ramach planu inwestycyjnego i oddano do użytku 14.12.1948 r. jako „Czyn Kongresowy”. W Elektrowni Turawa poprzez remont cewek generatora podniesiono moc dyspozycyjną elektrowni. Elektrownia Opole z powodu małej wydajności pracowała tylko w miesiącach zimowych. W pierwszym półroczu przeprowadzono w niej remont 2 kotłów i 2 turbogeneratorów. Z ważniejszych zadań inwestycyjnych w roku 1948 rozpoczęto budowę przetworni napowietrznej 60/15 kV w Głogówku, odbudowano rozdzielnie w Krapkowicach i Kuźni Raciborskiej, kontynuowano w Zakrzowie, odbudowano 48 km linii 15 kV do 20 gromad na terenie Śląska Opolskiego, zbudowano drugi tor linii 60 kV Zawadzkie-Ozimek-Huta „Małapanew” o długości 22 km, dla zasilania Huty, przebudowano na terenie miasta Nysy sieć prądu stałego na prąd zmienny 380/220 V o długości 6 km oraz zbudowano 2 stacje transformatorowe, odbudowano 10 km linii niskiego napięcia do sześciu dworców kolejowych, rozpoczęto budowę linii 15 kV Głogówek-Krapkowice, która miała zasilać Zakłady Papiernicze w Krapkowicach.¹⁰ W roku 1949 kontynuowano prace rozpoczęte w roku poprzednim, przy czym najwięcej środków zostało wydane na wyposażenie i odbudowę Gimnazjum Energetycznego w Nysie drugim wydatkiem co do wielkości była przebudowa sieci niskich napięć w Nysie czy budowę linii 15 kV Hajduki-Głuchołazy.¹¹

W latach następnych z powodu szczupłości lub braku (np. 1950 roku) materiału aktowego nie można ustalić jakie większe inwestycje Zakład przeprowadzał. Można jedynie podać wielkość sum jakie wydano na inwestycje, remonty, poniesione koszty, zapłacony

---

¹⁰ APO, ZSEnS, sygn. 6; Monitor Polski 1948, Nr 69, poz. 556.

¹¹ APO, ZSEnS, sygn. 7,

podatek, itp. na podstawie sprawozdać statystycznych wysłanych do GUS-u lub sporządzonych bilansów.

W roku 1951 zakład funkcjonował pod nową nazwą: Zakłady Energetyczne Okręgu Południowego Przedsiębiorstwo Państwowe Wyodrębnione Zakład Sieci Elektrycznych w Nysie.¹² Z części opisowej do sprawozdania finansowego możemy się dowiedzieć, że Zakład Sieci Elektrycznych w Nysie działał na obszarze 5.200 km² i obejmował 11 powiatów (w tym 17 miast i 671 wsi).

Stan sieci na rok 1952 kształtował się następująco:

- linie przesyłowe niskiego napięcia – 2075,330 km
- linie przesyłowe do 15 kV – 1966,360 km
- linie przesyłowe do 60 kV – 233,750 km
- kable ziemne niskiego napięcia – 98,450 km
- kable ziemne do 15 kV – 166,100 km

Oprócz tego zakład posiada:

- podstacje 110 kV mocy do 30 kVA – 1
- podstacje 60 kV mocy do 15 kVA i ponad – 5
- podstacje 15 kV mocy do 15 kVA – 27
- podstacje 15 kV bez stałego dyżuru – 7
- stacje transformatorowe – 938

Na stanie zakładu są następujące elektrownie wodne:

- Otmuchów – 4800 kW (moc zainstalowana) – 4800 kW (moc osiągnięta)
- Nysa – 1952 kW (moc zainstalowana) – 750 kW (moc osiągnięta)
- Nowy Świątów (dawny Witów) – 240 kW (moc zainstalowana) – 240 kW (moc osiągnięta).

W roku 1952 rozbudowano sieć energetyczną o 2,6 km linii napięcia 60 kV, 28,28 km linii napięcia 15 kV, w tym przebudowano 22,7 km. Ponadto wykonano 0,8 km linii niskich napięć, 1,5 km kabla niskiego napięcia oraz rozbudowano stacje transformatorowe o łącznej mocy 815 kVA. W roku 1952 zakładem kierował dyrektor Kazimierz Oleński.¹³

Inną sprawą był stosunek Okręgowych Sieci Śląska Opolskiego (a później Podokręgu Nysa) do miasta w którym miało ono siedzibę. Otóż zakłady te eksploatowało bezumownie, bez odszkodowania i bez jakichkolwiek rozrachunków była elektrownię miejską. Zarząd Miejski w Nysie w ten sposób został pozbawiony dochodów i inwestycji poczynionych

---

¹² APO, ZSENS, sygn. 8,

¹³ APO, ZSENS, sygn. 9,

w elektrowni. Pracownicy Podokręgu w Nysie siłą usunęli pracowników Zarządu Miejskiego z elektrowni, ponadto podokręg groził, że przestanie dostarczać prąd Zarządowi (z jego własnej elektrowni) o ile ten nie ureguluje bardzo wysokich rachunków (wg sprawozdania 12 VI 1946 r.). Dnia 4.07.1947 r. elektrownia i sieci zostały upaństwowione i dotychczasowa anormalna sytuacja uległa jakby wyjaśnieniu. Władze miejskie Nysy jednak nie rezygnowały. Ciągłe pisma i monity z ich strony spowodowały jedynie, że 12.09.1948 r. konferencja międzyministerialna ustaliła, że samorzady mogą dostać jedynie 10% dochodów brutto od Zjednoczenia Energetycznego. Dnia 27.05.1949 r. Zarząd Miejski w Nysie podejmuje próbę nakłonienia podokręgu do przejęcia również oświetlenia ulic, napotyka jednak stanowczy sprzeciw. Podokręg nastawił się tylko na zysk, a zostałyby on uszczuplony przez przejęcie sieci, co wiązałoby się z wydatkami inwestycyjnymi.¹⁴ Zarząd natomiast gdyby elektrownia pozostała w jego gestii, kwestię oświetlenia rozwiązałby systemem gospodarczym oraz przez inwestycje pokrywane z dochodów elektrowni i doprowadziłby sieć do należytego stanu. Jednocześnie władze miasta Nysy uważały za nie słuszne odebranie im elektrowni jako zakładu dochodowego a pozostawienie mu oświetlenia wymagającego nakładów. Objęcie bowiem przez ZEOG, podokręg Nysa urządzeń oświetlenia publicznego jest jego logicznym obowiązkiem. Za uchylanie się od tego obowiązku Zarząd groził interwencją u władz zwierzchnich.

Wysokie ceny energii elektrycznej serwowane przez podokręg wywoływały powszechny sprzeciw i narzekania jej odbiorców. I tak np. taryfy z 1.01.1946 r. były o 100% wyższe od obowiązujących w Zjednoczeniu Energetycznym Zagłębia Węglowego (Górny Śląsk) dla osób posiadających I kategorię karty żywnościowej, o 300% wyższe dla osób nie posiadających I kategorii, i 500% dla lokali publicznych i sklepów.¹⁵

---

¹⁴ Archiwum Państwowe w Opolu Oddział w Nysie, Zarząd Miejski w Nysie (dalej ZMNs), sygn. 153; ZMNs sygn. 74 – Sprawozdanie z sytuacji finansowej i gospodarczej miasta 1946-1949; ZMNs sygn. 54 – Charakterystyka miasta Nysy; ZMNs sygn. 3 – Protokoły z posiedzeń Zarządu Miejskiego za rok 1949,

¹⁵ ZMNs sygn. 153; Nowiny Nysie nr 3 z 21.01.1993 r.